

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Πρακτικά 9^{ου} Συνεδρίου

**Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση:
Προκλήσεις, διακυβεύματα, πρακτικές**

23-24 Νοεμβρίου 2024

Η Ποιότητα στην Εκπαίδευση: Προκλήσεις, διακυβεύματα, πρακτικές
Πρακτικά 9^ο Συνεδρίου

ISBN: 978-618-87695-2-6

© 2025, Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ποιότητα στην Εκπαίδευση Ενηλίκων και μεταφορά μάθησης στο χώρο εργασίας	7
Η αναποτελεσματικότητα της «ποιότητας» της εκπαίδευσης και κατάρτισης ενηλίκων στην Ελλάδα, υπό το πρίσμα του στόχου της «ισότητας»	16
Μοντέλα Διασφάλισης Ποιότητας Προγραμμάτων Εκπαίδευσης στο Χώρο Εργασίας: μια κριτική συζήτηση στο πλαίσιο των πολιτικών δια βίου μάθησης.....	22
STEM και Εκπαιδευτική Ρομποτική στα ΣΔΕ: Παρουσίαση Παρέμβασης με Συνδεδεμένα και Συμπληρωματικά Εκπαιδευτικά Σενάρια	28
Το φύλλο περιγραφικής-ποιοτικής αξιολόγησης των εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας ως καλή πρακτική ποιοτικής εκπαίδευσης.....	33
Η δυναμική της Εκπαίδευσης Ενηλίκων υλοποιούμενη ως εκπαιδευτική συμπερίληψη Γυναικών Εκπαιδευομένων στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: ΕΡΕΥΝΑ – ΔΡΑΣΗ – ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ.....	39
Πρόγραμμα MAGNET: Ελκύνοντας την ποιότητα της πανεπιστημιακής διδασκαλίας και μάθησης.....	44
Διερεύνηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και των διεθνών τάσεων.....	49
Τα MOOCs ως εργαλείο υποστήριξης της ποιότητας στην πανεπιστημιακή διδασκαλία :Η περίπτωση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος MAGNET	53
Οικογένεια, εκπαίδευση, ποιότητα σχέσεων Τεμνόμενες ή παράλληλες διαδρομές (;).....	57
Διαδραστικές μαθησιακές πρακτικές εκπαίδευσης ενηλίκων για τη βιωσιμότητα του πλανήτη	62
Κατασκευή δεικτών ποιότητας για την αξιολόγηση των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας.....	67
Προς μια ποιοτική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας	75
Η Αξιοποίηση του διαδραστικού πίνακα στη διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας ως δεύτερης γλώσσας σε ενήλικες: Η περίπτωση του ΣΔΕ Μεσολογγίου	80
Ποικίλες δεξιότητες για ποικίλες διαδρομές ζωής: αποτελέσματα της έρευνας για τις μαθησιακές διαδρομές νέων ενηλίκων (18-29) στο Ευρωπαϊκό έργο CLEAR	85
«Σχεδιασμός και διεξαγωγή Ευρωπαϊκού Προγράμματος Erasmus+ με βάση τα χαρακτηριστικά και τις εκπαιδευτικές ανάγκες των ενηλίκων μαθητών του 3 ^{ου} Εσπερινού Επαγγελματικού Λυκείου Αλεξανδρούπολης».....	91
Η συνδρομή του στρατηγικού σχεδιασμού μαθησιακής κινητικότητας Erasmus+ στη βελτίωση της ποιότητας στην αρχική επαγγελματική κατάρτιση.....	97
Τα προβλήματα ποιότητας της Ελληνικής Εκπαίδευσης, οι αιτίες τους και η αντιμετώπισή τους	103
Ο Ρόλος του Σχολικού Ψυχολόγου στην Ελληνική Εκπαίδευση: Προκλήσεις και Στρατηγικές για την Ενίσχυση της Εκπαιδευτικής Ποιότητας.....	106
Διασφάλιση Ποιότητας στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Η Συμμετοχική Εκπαιδευτική Απόφαση, από το Εγώ στο Εμείς.....	111

Προς μια ποιοτική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας

Towards a quality training of Second Chance Schools teachers

Ανάγνου Ευάγγελος. Μέλος Συνεργαζόμενου Εκπαιδευτικού Προσωπικού ΕΑΠ
Anagnou Evaggelos. Tutor in Hellenic Open University
anagnouev@yahoo.gr

Βεργίδης Δημήτρης. Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών
Vergidis Dimitris. Professor Emeritus. University of Patras
vergidis@upatras.gr

Νικολοπούλου Βάσω. Δρ. ΑΠΘ, εκπαιδύτρια ενηλίκων, πρώην Διευθύντρια Διά
Βίου Μάθησης στη Γ.Γ.Ε.Ε.Κ.Δ.Β.Μ. (Υ.ΠΑΙ.Θ.Α.).
Nikolopoulou Vasso. Dr. Aristotle University of Thessaloniki, adult educator, former
Director of Lifelong Learning, General Secretariat for Vocational Education, Training
and Lifelong Learning
vnicol10@gmail.com

Περίληψη

Στην εργασία παρουσιάζονται αποτελέσματα της αξιολόγησης των επιμορφωτικών σεμιναρίων της Γενικής Γραμματείας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης (ΓΓΕΕΔΒΜ) για τους εκπαιδευτικούς των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) που πραγματοποιήθηκαν στο Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ). Σύμφωνα με αυτά, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που εργάζονται στα ΣΔΕ θα πρέπει να εστιάζεται στα βασικά χαρακτηριστικά των ΣΔΕ και στις εκπαιδευτικές πρακτικές.

Λέξεις-κλειδιά: Εκπαιδευτικές πρακτικές, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Abstract

The paper presents the results of the evaluation of the training seminars of General Secretariat for Vocational Education, Training and Lifelong Learning (GSVETLL) for the teachers of Second Chance Schools (SCS) that took place at the National Centre for Public Administration and Local Government (NCPALG). According to them, the training of teachers who work in SCSs should focus on the basic characteristics of SCS and educational practices.

Key words: Educational practices, teachers' training, Second Chance Schools.

1. Εισαγωγή

Οι εκπαιδευτικοί που διδάσκουν στα ΣΔΕ, στα οποία φοιτούν ενήλικοι που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση, καλούνται να ανταποκριθούν στις ανάγκες της εκπαίδευσης των ενηλίκων εκπαιδευομένων, χωρίς σε πολλές περιπτώσεις να γνωρίζουν τις αρχές της Εκπαίδευσης Ενηλίκων, καθώς και τα στοιχεία που διαφοροποιούν τη φιλοσοφία του προγράμματος σπουδών και την εκπαιδευτική διεργασία στα ΣΔΕ από τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης και Διά Βίου Μάθησης, στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει το πρόβλημα που δημιούργησε η χρόνια απουσία επιμόρφωσής τους, συνεργάζεται από το 2017 με το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας

Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ), με στόχο τον σχεδιασμό και την οργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων για τους εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ.

Στην εργασία αυτή θα παρουσιάσουμε αποτελέσματα από την αξιολόγηση των επιμορφωτικών προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν το 2020 στη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και την Κοζάνη.

2.Ο εκπαιδευτικός των ΣΔΕ

Όπως αναφέρεται στον κανονισμό λειτουργίας των ΣΔΕ:

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στα Σ.Δ.Ε. είναι ενεργά συμμετοχικός. Ο εκπαιδευτικός δεν αρκείται στο καθαρά διδακτικό έργο, αλλά ο ίδιος ως ερευνητής διαγιγνώσκει τις μορφωτικές ανάγκες των εκπαιδευομένων, διαμορφώνει πρόταση προγράμματος διδασκαλίας, και σε συνεργασία με τον Διευθυντή αξιολογεί, ερευνά και αναζητεί τρόπους επίλυσης προβλημάτων, σχεδιάζει και παράγει διδακτικό υλικό ή προσαρμόζει και αξιοποιεί το υπάρχον (Υπουργική Απόφαση 5953/2014, άρθρο 6Γ).

Ο πολυσύνθετος ρόλος του εκπαιδευτικού ΣΔΕ προσδιορίζεται από σχετική μελέτη για το περίγραμμα της θέσης εργασίας του (Βεργίδης, 2010):

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού στα ΣΔΕ δεν συνίσταται μόνο στο να οργανώνει και να μεταδίδει γνώσεις (το περιεχόμενο της εκπαίδευσης). Ο εκπαιδευτικός στο ΣΔΕ κατά κύριο λόγο οργανώνει και υλοποιεί πολύπλευρες και πολύτροπες διαδικασίες μάθησης. Η δραστηριότητά του δεν περιορίζεται στη μετάδοση ενός περιεχομένου, αλλά επεκτείνεται και στην προετοιμασία και στη διαχείριση της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Επωμίζεται τη λειτουργία συντονισμού και εμπύχωσης της ομάδας, στο πλαίσιο της οποίας θα πρέπει να αναπτύσσει σχέσεις, να διαπραγματεύεται τις ανάγκες, να παρακινεί τους εκπαιδευόμενους να δραστηριοποιηθούν, να τους συνδέει με τις πηγές της γνώσης, να ενθαρρύνει την ανάπτυξη πνεύματος πρωτοβουλίας και να δημιουργεί θετικό παιδαγωγικό κλίμα (...). Ο εκπαιδευτικός των ΣΔΕ χρειάζεται, επίσης, να έχει επίγνωση των δυνατοτήτων και των περιορισμών που εμπεριέχει κάθε εκπαιδευτική κατάσταση, καθώς και δεξιότητες/ικανότητες αντιμετώπισης πολύπλοκων και συχνά συγκρουσιακών καταστάσεων (σ. 48).

Στην εργασία αυτή επιχειρούμε να διερευνήσουμε τις γνώσεις, δεξιότητες, ικανότητες και στάσεις που πρέπει να έχει ο εκπαιδευτικός ΣΔΕ, προκειμένου να επιτελέσει αποτελεσματικά το απαιτητικό του έργο.

Επισημαίνεται ότι ιδιαίτερα απαιτητικός είναι και ο ρόλος του εκπαιδευτή στα ΣΔΕ που λειτουργούν εντός σωφρονιστικών ιδρυμάτων (Παπαϊωάννου, Ανάγνου & Βεργίδης, 2016).

Είναι, συνεπώς, κομβική η σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών των ΣΔΕ.

3.Μεθοδολογικό πλαίσιο

Σκοπός της εργασίας είναι η παρουσίαση πτυχών της αξιολόγησης, ειδικότερα των απόψεων των συμμετεχόντων αναφορικά με τις απαραίτητες γνώσεις, ικανότητες και στάσεις που πρέπει να έχουν οι εκπαιδευτικοί των ΣΔΕ. Η έρευνα έγινε με στόχο την αξιολόγηση των επιμορφωτικών προγραμμάτων τα οποία πραγματοποιούνται από το ΕΚΔΔΑ, σε συνεργασία με τη ΓΓΕΕΚΔΒΜ, και απευθύνονται σε μόνιμους εκπαιδευτικούς που είχαν αποσπαστεί στα ΣΔΕ ή επιθυμούσαν να αποσπαστούν σε αυτά.

Για τις ανάγκες της αξιολόγησης κατασκευάστηκε ειδικό ερωτηματολόγιο. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από το σύνολο των επιμορφωθέντων (συνεπώς το δείγμα συμπίπτει με τον πληθυσμό της έρευνας). Για την ανάλυση των απαντήσεων στις ανοικτές ερωτήσεις χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση περιεχομένου (Βάμβουκας, 2007).

4. Απαραίτητες γνώσεις, ικανότητες και στάσεις για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Η κατηγοριοποίηση των απαντήσεων των συμμετεχόντων αποτυπώνεται στον πίνακα που ακολουθεί.

Πίνακας 1. Απαραίτητες γνώσεις, ικανότητες και στάσεις για τους εκπαιδευτικούς που διδάσκουν σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

<i>ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ</i>	<i>ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΝΑΦΟΡΩΝ</i>
1. ΓΝΩΣΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ	73
2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ-ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ-ΣΤΑΣΕΙΣ	51
3. ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ/ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ	26
4. ΣΤΑΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ ΕΡΓΟ	21
5.ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	18

N=49. Ορισμένοι/ες επιμορφούμενοι/ες ανέφεραν περισσότερες από μία κατηγορίες/υποκατηγορίες. Για λόγους τήρησης του ορίου λέξεων αναφέρουμε μόνο τις κατηγορίες και όχι τις υποκατηγορίες.

Οι περισσότερες αναφορές (73) αφορούν το γνωστικό υπόβαθρο του/της εκπαιδευτή/-τριας:

«Να έχει εξειδικευτεί στην εκπαίδευση ενηλίκων» (E4).

«να μπορεί να κάνει χρήση των επιστημονικών του γνώσεων με σκοπό την εφαρμογή παιδαγωγικών πρακτικών κατάλληλων για ενήλικες, [...] και να είναι γνώστης των θεωριών και τεχνικών της εκπαίδευσης ενηλίκων κ.λπ.» (E5).

«καλή γνώση του γνωστικού τους αντικείμενου (προκειμένου να προσαρμόσουν το υλικό τους στις ιδιαίτερες ανάγκες κάθε ενήλικου εκπαιδευομένου)» (E26).

«Θεωρητική και πρακτική κατάρτιση, όχι μόνο στην εκπαίδευση ενηλίκων, αλλά ειδικά στα ΣΔΕ» (E43).

«Τα ΣΔΕ δεν αποτελούν τυπικά σχολεία Β'θμιας Εκπ/σης, οπότε οι εκπαιδευτικοί πρέπει να επιμορφώνονται επαρκώς πριν εργαστούν σε αυτά» (E12).

Στη δεύτερη θέση βρίσκονται οι αναφορές (51) για κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες-ικανότητες-στάσεις.

«Ενσυναίσθηση» (E18).

«να είναι φιλικός» (E11).

«διάθεση για προσφορά» (E24).

«να μπορούν να καταλαβαίνουν τις ανάγκες των εκπαιδευομένων» (E10).

«και βέβαια να έχουν κατανοήσει το ρόλο που αναλαμβάνουν και σε ποιους απευθύνονται» (E17).

«Χρειάζεται ικανότητα συνεργασίας με άλλους εκπαιδευτικούς και με εκπαιδευόμενους, γιατί είναι κάτι που θα κληθεί να κάνει αρκετές φορές» (E31).

«ειλικρίνεια, χαρακτηριστικό που εκτιμούν ιδιαίτερα οι άνθρωποι που διεκδικούν τη δεύτερη ευκαιρία τους» (E26).

«Άνθρωποι με “ανοικτή” ματιά» (E48).

«να έχουν κριτική στάση απέναντι σε κοινωνικές προκαταλήψεις» (E45).

«Να είναι επικοινωνιακοί» (E40).

Ακολουθούν οι αναφορές (26) για ικανότητες/δεξιότητες σχετικά με τη διδακτική πράξη.

«ευελιξία» (E34).

«να είναι [...] εμπνευστικός» (E1).

«προσαρμοστικότητα» (E41).

«διευκολυντικός ρόλος» (E32).

«Χρειάζεται ικανότητα επίλυσης [...] συγκρούσεων γιατί θα χρειαστεί να αντιμετωπίσει, γιατί τα προβλήματα των ενηλίκων είναι διαφορετικά από τα προβλήματα των μαθητών και θα κληθεί να τα αντιμετωπίσει αρκετές φορές μέσα στο διδακτικό έτος» (E31).

«υποστήριξη» (E35).

«Ικανότητα παραγωγής εκπαιδευτικού υλικού προσαρμοσμένου στις ανάγκες των εκπαιδευομένων» (E39).

«δημιουργικότητα» (E24).

«μεταδοτικότητα» (E9).

«αυτενέργεια» (E32).

«πρωτότυπες ιδέες» (E24).

«να μπορεί να [...] ενεργοποιήσει τους εκπαιδευόμενους» (E5).

Στην τέταρτη θέση συναντάμε τις αναφορές (21) για στάσεις σχετικά με το διδακτικό έργο.

«αγάπη και πάθος για αυτό που κάνει» (E7).

«Το βασικότερο για μένα και ίσως το πρωταρχικό είναι αγάπη για τους ενήλικες και τα ΣΔΕ. Όχι βολέομαι γι' αυτό πάω» (E15).

«να έχει το θάρρος να αναγνωρίζει τα λάθη του» (E1).

«όρεξη για δουλειά» (E43).

«διαθεσιμότητα για συνεχή παρουσία στο σχολείο» (E43).

«ικανότητα αλλαγής στάσης απέναντι στην εκπαιδευτική διαδικασία (ειδικά αν προέρχονται από σχολεία τυπικής εκπαίδευσης)» (E32).

«Κυρίως, όμως, αγάπη για τα ΣΔΕ» (E43).

«και βέβαια να έχουν κατανοήσει το ρόλο που αναλαμβάνουν και σε ποιους απευθύνονται» (E17).

Τέλος υπάρχουν 18 αναφορές για χαρακτηριστικά της προσωπικότητας.

«Υπομονή» (E20).

«να διακατέχονται από αυτογνωσία» (E16).

«αυξημένη ευαισθησία [...] γιατί πρόκειται για μια ιδιαίτερη ομάδα στόχο, ευαίσθητη στη σχολική διαρροή» (E28).

«Να αναπτύξουν [...] σεβασμό προς τους άλλους» (E6).

«Να είναι ταπεινοί» (E46).

«ανθρωπιά» (E9).

«ανεκτικότητα» (E24).

«να είναι αυθεντικός» (E1).

5. Συμπεράσματα

Όπως διαπιστώσαμε από τα ερευνητικά δεδομένα μας, οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι οι εκπαιδευτικοί των ΣΔΕ πρέπει να γνωρίζουν μεθόδους και τεχνικές της εκπαίδευσης ενηλίκων, να έχουν εκπαιδευτική εμπειρία, να γνωρίζουν το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων, αλλά κυρίως τα ΣΔΕ και τις πρακτικές που εφαρμόζονται σε αυτά (Ανάγνου, Βεργίδης & Νικολοπούλου, 2024). Επιπλέον, χρειάζεται να έχουν κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες-ικανότητες-στάσεις, τέτοιες που θα διευκολύνουν την εκπαιδευτική διεργασία και τη διαμόρφωση κατάλληλου μαθησιακού κλίματος με τους εκπαιδευόμενους. Παράλληλα, απαιτούνται ικανότητες/δεξιότητες σχετικά με τη διδακτική πράξη, τόσο σε σχέση με τη διδασκαλία, όσο και με τους εκπαιδευόμενους, αλλά και το εκπαιδευτικό υλικό. Σημαντικά θεωρούνται και χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως, μεταξύ άλλων, η αγάπη για τα ΣΔΕ, το εκπαιδευτικό τους έργο, η ταπεινότητα, η ανεκτικότητα και ο σεβασμός.

Για να αντιμετωπιστεί η αναπαραγωγή των εκπαιδευτικών ανισοτήτων, χρειάζεται, μεταξύ άλλων, να υπάρχουν θετικές διακρίσεις για τους εκπαιδευόμενους με μορφωτικό έλλειμμα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 1996). Τα ΣΔΕ αποτελούν έναν θεσμό που σχεδιάστηκε και για χρόνια λειτούργησε με βάση αυτό το σκεπτικό. Δόθηκε, δηλαδή, έμφαση τόσο στην υλικοτεχνική υποδομή, όσο και στην ποιότητα του εκπαιδευτικού έργου, με πολλά καινοτόμα για την ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα χαρακτηριστικά (Ανάγνου, 2011· Νικολοπούλου, 2017), τα οποία διαφοροποιούν τα σχολεία αυτά από τα υπόλοιπα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Κομβικό ρόλο στην υλοποίηση αυτών των θετικών διακρίσεων διαδραματίζουν ο διευθυντής (Ανάγνου, 2011· Βεργίδης και Υφαντή, 2019) και οι εκπαιδευτικοί των ΣΔΕ (Βεργίδης, 2022). Οι εκπαιδευτικές πρακτικές που θα εφαρμόσουν αποτελούν την πεμπτούσια

της εκπαιδευτικής διεργασίας στα ΣΔΕ και τη λυδία λίθο για την επιτυχία του όλου εγχειρήματος. Οι εκπαιδευόμενοι, έχοντας κατά τεκμήριο αρνητικές πρότερες εμπειρίες από την εκπαίδευση, είναι πιθανόν να διαρρεύσουν εκ νέου. Για να μη συμβεί αυτό, αλλά να αποτελέσουν τα ΣΔΕ όντως τη δεύτερη ευκαιρία για αυτούς, συμβάλλοντας στον μετασχηματισμό της στάσης τους προς την εκπαίδευση και την αξία της, χρειάζεται να διατηρηθούν τα καινοτόμα χαρακτηριστικά των ΣΔΕ.

Θεωρούμε, ως εκ τούτου, ότι είναι μείζονος σημασίας η συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, αλλά και των άλλων συντελεστών των ΣΔΕ, σε τακτά χρονικά διαστήματα. Υποστηρίζουμε, όπως προκύπτει και από τα ερευνητικά μας δεδομένα, ότι η εστίαση των επιμορφωτικών αυτών προγραμμάτων θα πρέπει να είναι στα βασικά χαρακτηριστικά των ΣΔΕ και στις διδακτικές μεθόδους που είναι απαραίτητο να αξιοποιούνται.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι για την ποιοτική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών των ΣΔΕ απαιτείται η αξιολόγηση των επιμορφωτικών προγραμμάτων που απευθύνονται σε αυτούς και ο κατάλληλος σχεδιασμός της επιμόρφωσης, ώστε να ανταποκρίνεται στις εκάστοτε εκπαιδευτικές τους ανάγκες.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Ανάγνου, Ε. (2011). *Εκπαιδευτική Πολιτική στην Εκπαίδευση Ενηλίκων: Η αναπαραγωγή και ο μετασχηματισμός των βασικών αρχών και χαρακτηριστικών των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας μέσα από τις πρακτικές των διευθυντών τους. Εμπειρική έρευνα*. Διδακτορική διατριβή. Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης Πανεπιστημίου Πατρών.
- Ανάγνου, Ε., Βεργίδης, Δ. & Νικολοπούλου, Β. (2024). Αλλαγή πεδίου και εκπαιδευτικές πρακτικές: Η συμβολή της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Στο Αλέξης Κόκοκος και συνεργάτες. *Μάθηση και Αλλαγή. Πρακτικά του συνέδριου Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων*. Αθήνα (ISBN 978-618-86329-8-1). Εκδ. Επιστημονική Ένωση Εκπαίδευσης Ενηλίκων. (σσ.220-224).
- Βάμβουκας, Ι. (2007). *Εισαγωγή στην ψυχοπαιδαγωγική έρευνα και μεθοδολογία*. Γρηγόρης.
- Βεργίδης, Δ. (2010). Οι εκπαιδευτικοί των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας. Το περίγραμμα της θέσης εργασίας τους. ΓΓΔΒΜ-ΙΔΕΚΕ.
- Βεργίδης, Δ., Ανάγνου, Ε. & Νικολοπούλου, Β. (2020). Έκθεση αξιολόγησης της επιμόρφωσης εκπαιδευτικών ΣΔΕ που πραγματοποιείται στο ΕΚΔΔΑ, στα πλαίσια του ΠΕ: «ΟΕΠΕΚ:ΕΞΑΞΕΕΝ. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ». Αδημοσίευτη μελέτη. ΟΕΠΕΚ/Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Βεργίδου, Α. (2022). *Ηγεσία, σχολική κουλτούρα και κοινότητες μάθησης στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: Ο ρόλος των εκπαιδευτικών*. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία. Πανεπιστήμιο Πατρών.
- Βεργίδου, Α. & Υφαντή, Α.Α. (2019). Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας στην Ελλάδα: Η αναπαραγωγή της κουλτούρας τους και τα καινοτομικά τους στοιχεία. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 36 (67), 26-43. DOI: <https://doi.org/10.26266/jpevol67pp26-43>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (1996). *Λευκό Βιβλίο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση-διδασκαλία και μάθηση: προς την κοινωνία της γνώσης. Υπηρεσία επίσημων εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων*.
- Παπαϊωάννου, Β., Ανάγνου, Ε. & Βεργίδης, Δ. (2016). Ο ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων κρατούμενων. Μία μελέτη περίπτωσης. *εκπ@ιδευτικός κύκλος*, 4 (2), σσ.41-60. <https://educircle.gr/2017/06/23/o-rolou-tou-ekpaidefti-enilikon-kratoumenon-mia-meleti-periptosis/>
- Νικολοπούλου, Β. (2017). *Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας: ένας καινοτόμος θεσμός εκπαίδευσης ενηλίκων στην Ελλάδα. Πώς η θεωρία έγινε πράξη και η καινοτομία βίωμα*. Διδακτορική διατριβή. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Τμήμα Φιλοσοφίας – Παιδαγωγικής.
- Υπουργική Απόφαση 5953/2014. (ΦΕΚ 1861/Β/8-7-2014). «Κανονισμός Οργάνωσης και λειτουργίας των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)».